

Alenka Pipan, Osnovna šola Matije Čopa, Kranj

OSAMOSVOJITVENA VOJNA NA GORENJSKEM V GORENJSKEM GLASU

UVOD

Osamosvojitvena vojna je pogosta tema v slovenskem šolstvu, še posebej ob državnih praznikih, kot sta dan državnosti ter dan samostojnosti in enotnosti. Pri pouku zgodovine učenci spoznavajo različne zgodovinske vire, ki zgodovinarju pomagajo, da se lažje dokoplje do zgodovinske resnice. Sodobna zgodovina omogoča uporabo tako pisnih kot ustnih virov, saj so pričevalci procesa osamosvajanja še vedno med nami z dobrimi spomini na te prelomne dogodke. Pri pouku slovenščine učenci spoznavajo različne vrste besedil, med njimi tudi publicistična. Da bi okrepili spoznavanje lokalne zgodovine, pri pouku v osnovni šoli poleg pričevanj nekdanjih gorenjskih teritorialcev uporabimo lokalno časopisje. Učence bi seznanili s hranjenjem, z iskanjem in uporabo starejšega periodičnega tiska pri raziskovanju preteklosti.

GORENJSKI GLAS

Gorenjski glas je osrednja medijska hiša na Gorenjskem, ki si je izbrala slogan »Lokalna novica je kraljica!«. Časopis s 67-letno zgodovino ima svoje korenine že v letu 1900, ko je izhajal tednik Gorenjec. Izhajanje tednika sta ovirali svetovni vojni, a leta 1947 se je rodil Gorenjski glas, ki je bil sprva tednik nato pa je začel izhajati dvakrat tedensko, ob torkih in petkih. Poleg osrednjega izdelka, časnika Gorenjski glas, ureja svojo spletno stran z novicami, izdaja knjige in pripravlja različne prireditve, kot so predstavitev knjig, ki jih je založilo podjetje samo. Periodično izhajajo še samostojne lokalne in regionalne publikacije kot so Ločanka, Jurij, Kranjčanka, Jeseniške novice in Deželne novice.¹

Ker pri Gorenjskem glasu spodbujajo zdrav način življenja, so ustanovili Športno društvo Gorenjski glas, ki ima tekaško in kolesarsko sekcijo. Pogosto pripravijo tudi izlete za svoje zveste bralce. Iz povedanega lahko razberemo, da je Gorenjski glas več kot le časopisno založniško podjetje, saj se trudi povezati Gorenjce in Gorenjke.

Gorenjska je bila tesno združena in povezana v procesu osamosvajanja, zato bi bilo prav, da bi gorenjskim učencem pri pouku zgodovine omogočili spoznavanje lokalne zgodovine s pomočjo regionalnega časopisa Gorenjski glas. Za tovrstno obravnavo je idealna učna tema Slovenci v 20. in 21. stoletju.² Učni sklop Samostojna Slovenija in mednarodno povezovanje Slovenije lahko načrtujemo tako, da pri njem poleg učitelja aktivno sodelujejo tudi devetošolci. Menim, da so učenci bolj motivirani pri izbirnih predmetih, ki so si jih sami izbrali, zato si bomo ogledali, kako lahko pripravimo razstavo ob dnevu samostojnosti in enotnosti ali državnosti pri izbirnem predmetu Odkrivajmo preteklost mojega kraja.

Učitelj igra pri tem vlogo mentorja ter poskrbi za tehnično in organizacijsko plat raziskovanja.

ISKANJE GRADIVA V KNJIŽNICI

Mestna knjižnica Kranj je idealen prostor za odkrivanje lokalne zgodovine s pomočjo lokalnega časopisa. V svojem skladišču hrani skrbno vezane letnike Gorenjskega glasa od leta 1985. V knjižnici se predhodno dogovorimo z zaposlenimi, da bi si radi ogledali

¹ Več o Gorenjskem glasu si lahko preberete na njihovi spletni strani: <http://www.gorenjskiglas.si/> (dostop: september 2014).

² Učni načrt za zgodovino je dostopen na spletni strani resornega ministrstva: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf (dostop: september 2014).

tudi njihovo skladišče, kjer hranijo starejše izvode neperiodičnega in periodičnega tiska. S pomočjo knjižničnega osebja učenci spoznajo vzajemni bibliografski sistem COBISS. V slovenskem knjižničnem sistemu med splošnimi knjižnicami izberejo Mestno knjižnico Kranj in poiščejo Gorenjski glas iz junija in julija 1991. Iz zapisa v COBISS-u izpišejo zahtevane podatke na obrazcu za naročilo periodike iz skladišča (naslov, signatura ali postavitev, leto in številka ali datum izdaje časopisa). V gorenjski sobi, kjer hranijo posebne zbirke Mestne knjižnice Kranj (Gorenjska, Prešerniana, starine), je prostor za raziskovanje, zato se dogovorimo, da bomo tu z učenci pregledali naročeno gradivo. Primernejšega prostora za raziskovanje osamosvojitvene vojne na Gorenjskem s pomočjo lokalnega časopisja si ne bi mogli želeli. Za lažje delo z besedili skopiramo časopise na fotokopirnem stroju v knjižnici. Učenci bodo lahko na fotokopijah podčrtali ključne informacije, ki jih bodo uporabili pri svoji predstavitvi dela.

Slika 1: Gorenjska soba v Mestni knjižnici Kranj. (Foto: Arhiv MKK.)

PUBLICISTIČNA BESEDILA

Področje jezika v tretjem izobraževalnem obdobju vključuje različne cilje, ki se posredno nanašajo na pouk zgodovine. Učenci spoznajo, da je slovenščina državni in uradni jezik. Naučijo se iskati, podrobno in kritično brati, povzemati, povezovati ter argumentirano vrednotiti časopisne novice.³ V učnem načrtu so na področju jezika v zadnjem triletju zapisani operativni cilji, ki se nanašajo tudi na publicistična besedila.⁴ Vsebine predvidevajo tudi spoznavanja različnih publicističnih besedil, zato je smotrna pogostejša uporaba časopisja in drugih virov informacij, ki jih sleherni zgodovinar razišče na poti odkrivanja novih zgodovinskih spoznanj. Učence usmerjamo, da razvijejo zmožnosti pogovarjanja, kritičnega sprejemanja enogovornih (in dvogovornih) neumetnostnih besedil, selektivnega branja, razvijajo jezikovne in slogovne zmožnosti.

Med besedilne vrste med drugim sodijo publicistična besedila, ki so namenjena širši javnosti (novice, poročila, reportaže, intervjuji) in so objavljena v množičnih občilih. Publicistična besedila so govorjena (radijska, televizijska novica) ali zapisana (časopisna novica).

Publicistično besedilo, kot je časopisna novica, bi se moralo izogibati subjektivnosti avtorja, a temu pogosto ni tako, saj so večinoma subjektivna in enogovorna. To še zlasti velja za reportažo, ki je pripovedovalno publicistično besedilo o aktualnem, zanimivem dogodku. Novinar je v tem primeru izrazito subjektiven. Novica, v kateri novinar seznanja bralce oziroma širšo javnost o aktualnem dogodku, bi morala biti objektivna, preverljiva in verodostojna. Tovrstna besedila so namenjena širšemu krogu ljudi. Tvorijo jih novinarji in so objavljena v množičnih občilih. Besedila so zapisana in govorjena ali kombinacija obojega. Ciljna skupina je interesno zelo različna.

³ Jezeršek Poznanovič, M. et al. (2011). Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, str. 46. Dostopen na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/za_prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf (dostop: september 2014).

⁴ Prav tam, str. 46–53.

LOKALNA ZGODOVINA

Lokalna ali krajevna zgodovina je pomemben del pouka zgodovine, a se pogosto zdi, da je tovrstna zgodovina nekoliko zapostavljena.

Projekt »Vloga lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli« je želel pokazati, da je krajevna zgodovina premalo vključena v družboslovne predmete, in hkrati dokazati, kako pomembno je preučevanje krajevne zgodovine v šoli za državljansko vzgojo in kulturo mladih ljudi.⁵ Danijela Trškan je raziskovala delež vključenosti krajevne zgodovine v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino med letoma 1945 in 2005. Poleg pisnih virov v učbenikih predstavljajo lokalno zgodovino še slikovno gradivo in naloge, ki se nanašajo na domači kraj ali njegovo širšo okolico. Učitelj lahko s sebi lastno izbiro učnih metod in oblik vzbudi zanimanje učencev za odkrivanje zgodovine domačega kraja.

Z vključevanjem krajevnih virov učitelj pri pouku zgodovine pokaže skrben odnos do državljanske vzgoje in kulture.⁶ »Kompetence, povezane z demokratičnim državljanstvom in domačim krajem, naj bi mlade oblikovale v svobodne in avtonomne osebe, ki se zavedajo svojih pravic in dolžnosti v družbi.«⁷ François Audigier pravi, da obstaja skupnost na lokalni ravni in ravni države.⁸ Domači kraj torej igra pomembno vlogo pri pouku domovinske in državljanske kulture in etike, ki obravnava različne vrste skupnosti, tudi lokalno.⁹ V času izobraževanja naj bi državljanska vzgoja mladim ljudem pomagala, da bi postali aktivni in odgovorni državljani ter tako prispevali k razvoju družbe, v kateri živijo. Vodila bi jih k državljanski odgovornosti, funkcionalni pismenosti, h kritičnemu mišljenju, k razvoju nekaterih vrednot in dejavni udeležbi v družbi, ki ji pripadajo.¹⁰

Danijela Trškan v sklepnih ugotovitvah teoretične zgodovinske raziskave, kolikšna je bila vloga krajevne zgodovine pri pouku zgodovine v letih 1945–2005, zapiše, da je bila ta vloga pred osamosvojitvijo manjša, kot je predvidevala. Pravilno so raziskovalci predvidevali, da se je vloga krajevne zgodovine povečala po letu 1991 »zaradi večjega obsega slovenske zgodovine v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino«.¹¹ Raziskava »Vloga lokalne zgodovine v osnovni in srednji šoli« je »pokazala na nujnost povečanja preučevanja domačega kraja, saj bi tako mladi lažje razumeli in vrednotili tudi nacionalno, evropsko in svetovno zgodovino«.¹² K tej ugotovitvi lahko dodam, da skrb za spoznavanje lokalne zgodovine zaslutimo v ponudbi izbirnih predmetov v osnovni šoli (izbirni predmet za zgodovino v osnovni šoli *Odkrivajmo preteklost mojega kraja*).¹³ Vprašanje, ki se pri tem zastavlja, je, koliko je krajevna zgodovina dejansko prisotna v šolski praksi. Na tem mestu so koristni predlogi za preučevanje krajevne zgodovine v šolah, ki so jih zapisali raziskovalci zgoraj omenjene zgodovinske raziskave.¹⁴

Naj bo uporaba lokalnega časopisa pri pouku zgodovine v devetem razredu le majhen korak pri odpravljanju zapostavljenosti lokalne zgodovine. Še več, z možnostjo iskanja živih pričevalcev procesa osamosvajanja in iskanja fotografij iz časa osamosvojitvene vojne na Gorenjskem želimo, da učenci spoznavajo skupnost, v kateri živijo, in si širijo socialne mreže, ki so bistveno dragocenejše kot vsakdanji neosebni stiki na priljubljenih družbenih omrežjih. Med spoznavanjem lokalne zgodovine s pomočjo lokalnega časopisja želimo, da učenci odkrivajo metode zgodovinskega raziskovanja, kritično berejo publicistična besedila, vrednotijo pomen procesa osamosvajanja za nadaljnji razvoj slovenske države, razvijejo pozitiven in skrben odnos do svoje domovine in maternega jezika znotraj velike družine evropskih narodov. Konec koncev je raziskovanje domačega kraja le eden od načinov aktivnega vključevanja v lokalno skupnost.¹⁵

UPORABA ČASOPISJA PRI POUKU ZGODOVINE V 9. RAZREDU

Učni načrt za zgodovino uresničuje cilje predmeta in osnovnošolskega izobraževanja, zato je zasnovan tako učnocijlno kot procesno-razvojno.¹⁶ Ker je težko enakovredno spoznavati slovensko, občo in regionalno zgodovino, je smiselno vključiti zgodovino domačega kraja vsaj pri nekaterih obveznih, zlasti pa pri izbirnih učnih temah.

Učni načrt za zgodovino je zasnovan tematsko in kronološko, tako da devetošolci spoznavajo zgodovino 20. in 21. stoletja. Interes učencev za rojstvo svoje domovine in obram-

5 Trškan, D. (2008). Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 8.

6 Raziskovanje krajevne zgodovine je torej tesno povezano z učnimi cilji domovinske in državljanske kulture in etike, z izbirnim predmetom državljanska kultura.

7 Trškan, D. (2008). Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 50.

8 Prav tam.

9 Karba, P. et al. (2011). Učni načrt. Program osnovna šola. Državljanstva in domovinska vzgoja ter etika. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, str. 8–10.

10 Trškan, D. (2008). Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 49.

11 Prav tam, str. 196.

12 Prav tam, str. 202.

13 V predmetnik osnovne šole spadajo izbirni predmeti, ki jih učenci izberejo glede na svoje sposobnosti, zanimanje in interes. Abecedni seznam izbirnih predmetov v osnovni šoli je dostopen na spletnem naslovu: http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_pedsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/osnovno_solstvo/ucni_nacrti/ (dostop: september 2014).

14 Trškan, D. (2008). Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 203–207.

15 Prav tam, str. 49.

16 Kunaver, Vojko et al. (2011). Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, str. 4.

bo osamosvojitvenih procesov lahko vzbudimo z uporabo pisnih virov iz tedanjega časa. Svoje delo lahko učenci predstavijo tako v okviru pouka zgodovine kot dneva državnosti (ali dneva samostojnosti in enotnosti), ki skoraj sovпада s koncem šolskega leta. Pouk zgodovine zunaj šolskih zidov je izjemno zanimiv za devetošolce, saj tega niso pogosto deležni. Tovrstne aktivnosti se ponudijo kot možna alternativa aktivnega sodelovanja pri pouku zgodovine.

Poleg operativnih učnih ciljev smo pozorni tudi na splošne cilje predmeta zgodovine. S prebiranjem pisnih virov učenci odkrivajo novo dimenzijo raziskovanja preteklosti. Pri tem razvijajo spretnosti uporabe zgodovinskih virov, spoznavajo preproste zgodovinske raziskovalne metode, poglobljajo in razširjajo svoje znanje ter razvijajo sposobnost samostojnega odločanja in svoje poglede na zgodovino.¹⁷ Obravnavanje procesa nastajanja samostojne slovenske države je ravno pravi za razvoj zavesti o narodni identiteti in državni pripadnosti.¹⁸ Težko je raziskovati osamosvojitveno vojno v domači pokrajini, če učencem ne predstavimo (vzročno), zakaj je do tega procesa prišlo. Cilj raziskovanja je dosežen, če učenci samostojno razvijejo kritičen odnos do zgodovinskih dogodkov ali obsodijo politični sistem, ki ni spoštoval človekovih pravic in demokratičnega državljanstva,¹⁹ to je volje ljudstva, izražene na plebiscitu o samostojnosti Slovenije.

Zelo pogosto je zgled tisti, ki šteje, zato se tudi učitelj temeljito pripravi na raziskovanje osamosvajanja slovenske države v lokalnem časopisu. Če se učitelj odloči, da bodo učenci izsledke raziskovanja predstavili pri pouku zgodovine, naj skrbno pazi, da bo zajel vsebino obvezne teme Slovenci v 20. in 21. stoletju ter dosegel operativne učne cilje znotraj učne enote Samostojna Slovenija. Uvodni del učne ure o procesu osamosvajanja Slovenije naj načrtuje z uporabo časopisja, fotografij reporterjev s terena in informacijsko-komunikacijske tehnologije. Glavni del učne ure bi bil namenjen učencem, ki so se odpravili na teren, v lokalno knjižnico, ki hrani raznovrstno gradivo. Zaključni del pa bi bil namenjen tistim, ki se za tovrstno obliko dela niso odločili, a bi individualno obogatili učno uro. Tovrstni način odkrivanja zgodovine je motivacijsko naravnano, še posebej, če se za to odločimo v okviru izbirnih predmetov ali priprav na praznovanje ob državnih praznikih.

Učenci se bi se za delo v knjižnici prostovoljno javili. Devetošolci bi po skupinah raziskovali, kdaj je prišlo do desetdnevne vojne in zakaj, kako je nemoteno izhajal Gorenjski glas, o katerih dogodkih v desetdnevni vojni za samostojno Slovenijo je poročal in kakšne so bile posledice osamosvojitvene vojne. Glede na to, da imajo v knjižnici vezane in nevezane letnike, lahko rešujeta svoje naloge največ dve skupini naenkrat. Pri tem bi imeli svobodo izbire, ali bodo pripravili predstavitev s pomočjo računalnika, plakata, miselnega vzorca itd. Učitelj lahko predhodno pregleda časopisje, pripravi naloge z napotki ter naredi kratko predavanje o zgodovini Slovenije v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja do razglasitve samostojne in neodvisne Republike Slovenije.

Preostale učence bi motivirali z iskanjem fotografij in spominov na proces osamosvajanja na Gorenjskem ali z ilustracijami desetdnevne vojne.

RAZPADANJE SOCIALISTIČNE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE IN NASTANEK NOVE DRŽAVE, REPUBLIKE SLOVENIJE

Socialistično federativno republiko Jugoslavijo je od januarja 1953 do maja 1980 vodil Josip Broz Tito. Karizmatični predsednik je komunistično državo vodil vse do svoje smrti v ljubljanskem Univerzitetnem kliničnem centru. Njegova smrt je pomenila začetek skrajno negotovega obdobja, saj povojni komunistični oblasti ni uspelo povezati raznolikih jugoslovanskih narodov v trdnjšo celoto.²⁰

Oblast sta prevzeli predsedstvi države in Zveze komunistov, a vse več je bilo dvomov, da bodo v času po Titu jugoslovanski voditelji razrešili medsebojne, gospodarske in nacionalne težave.²¹ Državnemu predsedstvu ni zaupal niti vojaški vrh, ki je okreplil nadzor nad armado in enotami teritorialne obrambe.²² Jugoslavija je v nekaj letih po smrti Tita zašla v vsesplošno krizo, ki se je kazala v hudi politični in gospodarski krizi. Posledica le-tega so bili visoka inflacija, naraščanje stečajev podjetij in visoka brezposelnost, a vodstvo ni rešilo

¹⁷ Prav tam, str. 5.

¹⁸ Prav tam, str. 5.

¹⁹ Prav tam, str. 6.

²⁰ Vodopivec, P. (2010). *Od Pohlinove slovnice do samostojne države*. Ljubljana: Modrijan, str. 407.

²¹ Prav tam, str. 407.

²² Prav tam, str. 408.

temeljnega problema, neučinkovitega gospodarstva.²³ Zlasti občutljivo je bilo jezikovno vprašanje, ki je netilo nacionalne spore, saj slovenskim nabornikom v jugoslovanski vojski ni bila dana možnost komuniciranja v materinščini. S pozivi k zategovanju pasu in z omahljivostjo slovenskih političnih predstavnikov v Beogradu je v Socialistični republiki Sloveniji naraščalo nezadovoljstvo tako z zvezno kot s slovensko politiko.²⁴

Reševanje gospodarskih težav in dolžniške krize so dodatno zaostrile kritike ustavne ureditve in samoupravnega dogovarjanja.²⁵ Služba državne varnosti ali tajna policija je podobno kot v drugih republikah tudi v Sloveniji zbirala podatke o sumljivih posameznikih in aktivnostih protidržavne dejavnosti.²⁶ Vse bolj je bil opazen proces liberalizacije, ki se je kazal v svobodi tiska, družbenih gibanjih in razpravah o temah, ki so nekdanje veljale za tabu. V začetku osemdesetih let so skušali z oblikovanjem »skupnih jeder«, izobraževalnih vsebin, ki bi bile obvezne za vse federalne enote in narode, politično in ideološko poenotiti državo, a za mnoge republike je bil to znak omejevanja njihove avtonomije.²⁷

Izhod iz gospodarske in politične krize so ponudili intelektualci, ki so rešitve iskali zunaj samoupravnega socialističnega sistema. Politično dogajanje je dodatno popestrilo izhajanje Nove revije,²⁸ ki je v svoji 57. številki zahtevala vpeljavo političnega pluralizma, demokratično ureditev in ukinitvev privilegirane položaja Zveze komunistov.²⁹ Komaj se je poleg nemir zaradi slovenskega poskusa razbijanja državne enotnosti, že se je na čelu srbskih komunistov uveljavil Slobodan Milošević, ki je z mitingi resnice skušal okrepiti Srbijo v centralizirani Jugoslaviji³⁰ na račun pravic drugih narodov.

Od začetka osemdesetih let je naraščalo nasprotje med Jugoslovansko ljudsko armado in slovenskim političnim vodstvom, ki je nasprotovalo vse večjim proračunskim vlaganjem v vojsko, prodaji orožja državam tretjega sveta in uporabi srbohrvaščine.³¹ Nastanek opozicijskih strank, aktivnosti civilnega gibanja in postopna demokratizacija političnega življenja v Sloveniji teh nasprotij ni več mogel prikriti, saj so se mladi zavzemali za civilno služenje vojaškega roka.³² Trenja so dosegla vrh s procesom proti četverici v srbohrvaščini na vojaškem sodišču v Ljubljani. Tri novinarje Mladine in podčastnika JLA so obtožili, da so se nelegalno dokopali do zaupnega vojaškega dokumenta. Odbor za varstvo človekovih pravic je organiziral demonstracije, na katerih so vzklikali gesla »Svoboda, demokracija, pravna varnost«.³³

Sredi leta 1988 je zazijal velik prepad med Slovenijo in preostalimi republikami v Jugoslaviji, saj je Milan Kučan dejal, da »Slovenci ne morejo pristati na državo, v kateri nimajo zagotovljene pravice do enakopravne uporabe materinščine in kjer ne bi bile zagotovljene svoboda, suverenost in enakopravnost«.³⁴

Slovenija se je pospešeno demokratizirala z ustanavljanjem prvih opozicijskih strank. Opozicijske stranke so predstavile Majniško deklaracijo. Dokument je vseboval »zahtevo po suvereni slovenski državi in njenem svobodnem odločanju o povezovanju z drugimi državami«.³⁵ Vedno bolj se je pojavljalo vprašanje, ali je smiselno vztrajati v skupni državi, ki duši demokracijo in liberalizem. Slovenski predstavniki v zveznih organih so se sklicevali na pravico Slovencev do samoodločbe, ki jo je med drugim po prvi svetovni vojni vneto zagovarjal ameriški predsednik Wilson. Dopolnila k slovenski ustavi so določala, da nobena pomembnejša odločitev jugoslovanske skupščine v Sloveniji ne velja, če je ne potrdi slovenska skupščina. Zveza komunistov Slovenije se je odpovedala monopolni vlogi.³⁶

S padcem berlinskega zidu novembra 1989 so v Evropi začeli padati komunistični režimi in začele so se prelomne zgodovinske spremembe,³⁷ ki so vpeljale demokracijo in kapitalizem tudi v vzhodnem, komunističnem bloku. Slovenska oblast si je prizadevala za začetek demokratičnih procesov v Jugoslaviji, a na kongresu Zveze komunistov Jugoslavije januarja 1990 so bile njene zahteve preglasovane. Slovenska delegacija je protestno zapustila kongres in tako je razpadla Zveza komunistov Jugoslavije. Politična in civilna javnost v Sloveniji se je burno odzvala na odvzem orožja teritorialni obrambi.³⁸

Aprila 1990 so se volivci udeležili prvih večstrankarskih volitev po drugi svetovni vojni v Sloveniji, na katerih je zmagala Demokratična opozicija Slovenije (Demos) z Jožetom Pučnikom na čelu. Milan Kučan je bil izvoljen za predsednika predsedstva republike. Demosova vlada je bila zavezana, da izpolni predvolilne obljube o realizaciji procesa osamo-

23 Dolenc, E., Gabrič, A., Rode, M. (2002). Koraki v času. 20. stoletje. Ljubljana: DZS, str. 159.

24 Vodopivec, P. (2010). Od Pohlinoe slovnice do samostojne države. Ljubljana: Modrijan, str. 409.

25 Prav tam, str. 410.

26 Prav tam, str. 413.

27 Prav tam, str. 415.

28 Dolenc, E., Gabrič, A., Rode, M. (2002). Koraki v času. 20. stoletje. Ljubljana: DZS, str. 160.

29 Prav tam, str. 162.

30 Prav tam, str. 162.

31 Vodopivec, P. (2010). Od Pohlinoe slovnice do samostojne države. Ljubljana: Modrijan, str. 426–427.

32 Prav tam, str. 427.

33 Prav tam, str. 428.

34 Prav tam, str. 429.

35 Mikulič, A. (2006). Vojna za Slovenijo 1991. Ljubljana: Vojaški muzej Slovenske vojske, str. 3. Dostopno na: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/2006/sv06_07_priloga.pdf (dostop: september 2014).

36 Dolenc, E., Gabrič, A., Rode, M. (2002). Koraki v času. 20. stoletje. Ljubljana: DZS, str. 163.

37 Mikulič, A. (2006). Vojna za Slovenijo 1991. Ljubljana: Vojaški muzej Slovenske vojske, 2. Dostopno na: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/2006/sv06_07_priloga.pdf (dostop: september 2014).

38 Prav tam, str. 4.

svajanja. O prihodnosti Slovenije so se izrekli vsi slovenski državljani in se na plebiscitu 23. decembra 1990 soglasno odločili za samostojno in neodvisno državo. Kljub grožnji predsednika zvezne vlade, Anteja Markovića, pred posledicami enostranske osamosvojitve je Milan Kučan govoril, da »Slovenija z osamosvojitvijo ne bo podrla mostov za seboj«. ³⁹ Korak nazaj za Slovenijo ni bil več mogoč, zato se je Teritorialna obramba Republike Slovenije v okviru priprav na osamosvojitve urila na vojaških taktičnih vajah. ⁴⁰ Slovenska vojska ⁴¹ se je pripravljala na obrambo svobode, samostojnosti in neodvisnosti, če bi bila ogrožena s strani Jugoslovanske ljudske armade.

Republika Slovenija je z diplomatskimi pogajanjmi in racionalno zunanjo politiko dosegla, da je bila mednarodno priznana in sprejeta v mednarodne organizacije (OZN, NATO). Veliko priznanje mladi državi je bil vstop Slovenije kot prve države iz nekdanje Jugoslavije v Evropsko unijo leta 2004 in uveljavitev evrskega denarnega obtoka tri leta pozneje.

SAMOSTOJNA IN NEODVISNA REPUBLIKA SLOVENIJA

Opiši, kdaj in kako je bila razglašena samostojna in neodvisna Slovenija.

Pomagaj si z Gorenjskim glasom, ki je izšel v torek, 25. junija 1991, in v petek, 28. junija 1991.

Sprehodite se po domačem kraju in opravite krajše intervjuje. Ljudi vprašajte, ali so spremljali slovesno razglasitev samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije in kako so osebno doživljali prelomno obdobje, v katerem so se hrepenjenja po lastni državi uresničila.

Gorenjski glas je v petkovi številki, ki je izšla 28. junija 1991, na naslovni strani zapisal: »Na mnoga leta, moja država«. ⁴² V rubriko Novice, dogodki so bile vključene novice s področja Slovenije in Gorenjske.

Slovenski parlament je na slavnostni seji v torek zvečer, to je 25. junija 1991, sprejel tri ključne osamosvojitvene dokumente (Deklaracija ob neodvisnosti Republike Slovenije, Temeljna ustavna listina, Ustavni zakon za uresničitev Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti). ⁴³ Dan prej je bilo sprejeto stoto dopolnilo k slovenski ustavi, ⁴⁴ ki je uzakonilo grb in zastavo Republike Slovenije. Pol leta po plebiscitu je bila uresničena plebiscitarna odločitev slovenskega naroda, izražena 23. decembra 1990. ⁴⁵

V Deklaracijo o neodvisnosti RS je bilo zapisano, da je Slovenija že pred plebiscitom skupaj z Republiko Hrvaško drugim jugoslovanskim republikam predlagala sporazum o zvezi suverenih držav, to je konfederacijo. Republikli sta predlagali sporazumno združitev na dve ali več suverenih držav. Ker je slovenski predlog o združitvi sprejela samo Hrvaška, je bila Slovenije prisiljena sprejeti Ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti RS. Slovenija je v deklaracijo zapisala, da nova slovenska država ni uperjena zoper nikogar v Jugoslaviji in zunaj nje ter da si bo prizadevala sporazumno uresničiti svojo pravico do suverene države s pogajanjmi in z dogovarjanjem po mirni poti. Od mednarodne javnosti je Slovenija pričakovala priznanje in sodelovanje. Država Republika Slovenija je obljubila tržno gospodarstvo, spoštovanje človekovih pravic in državljskih svoboščin, posebne pravice Madžarov in Italijanov v Sloveniji, večstrankarsko demokracijo, lokalno samoupravo ... ⁴⁶

Milan Kučan je bil prepričan, da jugoslovanskega problema ne bo mogoče rešiti brez tveganja, a največje tveganje bi bilo, če bi se nasilno ohranila Socialistična federativna republika Jugoslavija. Velik problem je predstavljalo reševanje spornih skupnih vprašanj, kot je bila vojska. Lojze Peterle je dajal prednost takojšnjemu odpustu slovenskih nabornikov, ki so služili vojaški rok v jugoslovanski armadi ⁴⁷ in jim je ta dolžnost prenehala z razglasitvijo samostojne in neodvisne slovenske države. ⁴⁸

V sredo, 26. junija 1991, zvečer so v Ljubljani slovesno razglasili samostojno in neodvisno državo. Praznovanja so potekala tudi po drugih slovenskih krajih. ⁴⁹ Svečanost ob razglasitvi samostojnosti in neodvisnosti je potekala na trgu pred slovensko skupščino. Milan

³⁹ Vodopivec, P. (2010). Od Pohlinove slovnice do samostojne države. Ljubljana: Modrijan, str. 446.

⁴⁰ Mikulič, A. (2006). Vojna za Slovenijo 1991. Ljubljana: Vojaški muzej Slovenske vojske, str. 6. Dostopno na: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/2006/sv06_07_priloga.pdf (dostop: september 2014).

⁴¹ Košnjek, J. »Sinovi, rojeni za mir«. Gorenjski glas, 4. junij 1991, str. 2. Na Igu in v Pekrah je 2. junija 1991 v miru zapriseglo slovenski državi 270 redih vojakov Teritorialne obrambe Slovenije. Novo slovensko povelje »na mestu odmor« je nadomestilo povelje »na mestu voljno«.

⁴² Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 1.

⁴³ Košnjek, Jože. »Listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 9. Temeljna ustavna listina je imela uvod in pet členov.

⁴⁴ Košnjek, J. »Dejanje zrelosti slovenskega naroda«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 10.

⁴⁵ Prav tam, str. 10.

⁴⁶ Prav tam, str. 10.

⁴⁷ Košnjek, J. »Slovenija prevzema funkcije samostojne države«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 9. Odpust državljanov Republike Slovenije, ki so služili vojaški rok v Jugoslovanski ljudski armadi, bodo uredili pristojni slovenski organi sporazumno s Socialistično federativno republiko Jugoslavijo. Enote Jugoslovanske ljudske armade so se preimenoval v poveljstva, enote in zavode Teritorialne obrambe Republike Slovenije.

⁴⁸ Košnjek, J. »Dejanje zrelosti slovenskega naroda«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 10.

⁴⁹ Košnjek, J. »Slovenija je samostojna in neodvisna država«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 1.

Kučan, predsednik predsedstva Republike Slovenije, je pregledal častno četo Teritorialne obrambe Slovenije in imel slavnostni govor, v katerem je povedal, da Slovenke in Slovenci vstopajo v družino svobodnih in samostojnih narodov. Dotaknil se je nerazumnih dejanj jugoslovanskega vodstva, ki je že kazalo silo, zato je poudaril, da Slovenija ne ogroža nikogar in zato ni potrebe, da bi pošiljali tanke nad mesta in na ulice. Slavnostni govor je sklenil z besedami, ki so postale zgodovinske: »Nocoj so dovoljene sanje. Jutri je nov dan!« Z droga so z vsemi častmi spustili staro zastavo in dvignili novo slovensko trobojnico z grbom v zgornjem levem kotu. Nadškof dr. Alojzij Šuštar je blagoslovil lipo.⁵⁰

Hrvaška je samostojnost razglasila skoraj sočasno kot Slovenija, ki je svoji južni sosedi takoj priznala samostojnost in suverenost. Enako je Sloveniji priznal samostojnost in suverenost hrvaški sabor. Predsednik predsedstva Republike Slovenije je v pismu vsem državljanom sveta zapisal, da je Slovenija samostojna in neodvisna država. O tem je obvestil še generalnega sekretarja OZN in ga obvestil, da bo Slovenija zaprosila za članstvo v OZN.⁵¹ Jože Košnjek, novinar Gorenjskega glasa je ugotavljal: »Trenutni politični interesi ter stalnice politične strategije Evrope in sveta so nam ta trenutek ovira. Vendar imamo v Jugoslaviji in po svetu tudi prijatelje, zagovornike in somišljenike.«⁵²

Prpriave na slovesnost ob razglasitvi samostojne slovenske države so spremljale provokacije armade in zveznih oblasti. V noči iz srede na četrtek so na slovenske ceste krenili tanki, ki so brezobzirno mleli pod seboj vse, kar jim je bilo v napoto, in povzročali materialno škodo. Že v sredo je na mejnih prehodih, katerim se je približala armada, prišlo do nekaj zapletov pri postavljanju novih slovenskih tabel in izobešanju slovenske zastave.⁵³ Začele so se dogajati neverjetne, nerazumne stvari, ko je Jugoslovanska ljudska armada (poveljstvo 5. armadnega območja) začela izvajati vojaške akcije. Beseda ljudska je izgubila ves svoj pomen z izvajanjem agresije na slovenski narod, ki je bil del nekdanje skupne države.

Kakšna so bila razmišljanja Gorenjcev o samostojni in neodvisni Republiki Sloveniji?

Franc Grašič, generalni direktor Peko Tržič: »Prepričan sem, da Slovenija nima druge alternative kot osamosvojitve, čeprav se zelo močno zavedam, da bo do popolne uresničitve le-te peljala trnova pot. Tako gledam tudi z očmi podjetja; gospodarsko smo vpeti v jugoslovanski prostor, posledice bomo zagotovo čutili. Skrbi me, in ker alternative ni, je vse skupaj še slabše. Druga pot: ostati v tej družbi in pustiti, da bi šlo po starem, pa je še slabša. Upam, da bo vseeno zmagala modrost, da ne bodo motene poslovne poti doma, predvsem pa z zunanjim svetom.«⁵⁴

Andrej Čufer, obrtnik iz Lesc: »Osamosvojitve, za katero upam, da bo potekala mirno, bo za Slovenijo nov izziv; izziv, ki ga je v nedavnem televizijskem omizju zelo dobro označil direktor Gorenja, ki je dejal nekako takole: doslej smo imeli dvajset milijonov kupcev, odslej pa jih bomo morali imeti dvesto milijonov. Povedano drugače – to pomeni, da je bilo doslej vse, kar smo naredili, dobro in da smo lahko na jugoslovanskem trgu prodajali tudi izdelke slabše kakovosti, odslej pa bomo iskali kupce na vsem evropskem in svetovnem trgu in jim lahko ponujali in prodajali le kakovostne izdelke. Če si priznamo ali ne: jugoslovanski trg je bil za slovenskega ob vsem dobrem vendarle nekakšna potuha, ki nas je uspavala ali vsaj premalo spodbujala k boljšemu delu. V prehodnem obdobju, ko se bo Slovenija še razdruževala z Jugoslavijo, pričakujem še nekaj težav, potem pa bo bolje.«⁵⁵

50 Prav tam, str. 1.

51 Prav tam, str. 1.

52 Košnjek, J. »Uresničitev plebiscitne odločitve«. Gorenjski glas, 25. junij 1991, str. 1.

53 Košnjek, J. »Branili bomo samostojnost«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 1.

54 Zaplotnik, C. »Gorenjci o republikli Sloveniji«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 20.

55 Prav tam, str. 20.

AGRESIJA JUGOSLOVANSKE LJUDSKE ARMADE NA SUVERENO DRŽAVO

Jugoslovanska ljudska armada je nastali položaj v Sloveniji vzela v svoje roke. Po sklepu Zveznega izvršnega sveta je bila dolžna zavarovati državno mejo in mejne prehode, na katerih je že plapolala slovenska zastava. Jugoslovanska oblast ni spoštovala pravice slovenskega naroda do samoodločbe, zato je sprožila vojaško akcijo.

Preglej številke Gorenjskega glasa v času desetdnevne vojne in kronološko predstavi njen potek.

V sredo, 26. junija 1991, ob 13. uri je zvezna uprava za kontrolo letenja zaprla letališče Brnik za ves promet.⁵⁶ Potnikom je bilo onemogočeno nadaljnje potovanje z letali, zato so čakali na avtobusni prevoz do zagrebškega letališča. Ekipi Gorenjskega glasa, dva novinarja in fotoreporter, so pot do letališča ovirale cestne barikade. Notranjost letališke stavbe je bila videti opuščena. Na pristajalni stezi so postavili ovire, da bi preprečile morebiten pristonek vojaških letal. Miličniki, to je pripadniki policije so imeli pod kontrolo vse pristope k letališču in letališkim stavbam. V gozdu ob cesti proti Zgornjemu Brniku in Cerkljam so bili na eni strani skriti pripadniki armade, na drugi pa slovenski vojaki.⁵⁷ Ob 21. uri, ko je Slovenija praznovala razglasitev samostojnosti, so bile na letališču Brnik že dalj časa navzoče okrepljene enote slovenske policije. Na zaprtem letališču je bilo mirno.⁵⁸

Tanki so v četrtek, 27. junija, zgodaj zjutraj krenili na slovenske ceste in prodirali skozi postavljene barikade proti Ljubljani. Jugoslovanska ljudska armada je začela z intenzivnimi aktivnostmi na slovenskih tleh. Oklepniki jugoslovanske vojske so zjutraj obkolili brniško letališče.⁵⁹ Z obeh strani brniške ceste si od ranega jutra zrejo prek puškinih cevi nasproti pripadniki armade in slovenske vojske.⁶⁰ Na Dolenjskem je prišlo do streljanja, v katerem je bil ranjen starešina armade, medtem ko naj bi tanki jugoslovanske vojske krenili iz mariborske vojašnice proti šentiljskemu mejnemu prehodu. Vojaške akcije je sprožilo poveljstvo 5. armadnega območja z generalom Konradom Kolškom na čelu, ki je zagrozil, da bo armada zavarovala državno mejo in mejne prehode ter zlomila vsakršen odpor. V telegramu je Lojzetu Peterletu sporočil, da bo nalogo, ki mu jo je zaupal zvezni izvršni svet, realiziral tako, da bo postopal po pravilih bojne uporabe enot.⁶¹

Jelko Kacin, republiški minister za informiranje, je obvestil javnost, da je 40 tankov in 20 transporterjev krenilo iz vrhniške vojašnice proti Ljubljani. Enoti jugoslovanske vojske sta se razdelili na dva dela in počasi napredovali po ljubljanskih obvoznih proti brniškemu letališču. Pot so jima uspešno oteževale blokade, saj je kolona izgubila sedem vozil. Enote Teritorialne obrambe Slovenije so bile oborožene s protitankovskim in protiolepnim orožjem, a ukaza za uporabo še niso dobile. Po mnenju Jelka Kacina je ravnanje zvezne vlade in vojaškega vrha poglobilo nezaupanje v armado in zmanjšalo možnosti za sporazumne dogovore.⁶²

Predsedstvo Republike Slovenije je ocenilo, da gre pri aktivnostih armade za agresijo na suvereno in samostojno državo s poskusom njene trajne okupacije. Pri tem je pozivalo vojake in državljane, naj ne sodelujejo v agresivnih dejanjih. Slovenija se je odločila, da bo uporabila vsa sredstva za zavarovanje samostojne slovenske države. Teritorialna obramba Slovenija bo to odločitev zavarovala z orožjem. Republika Slovenija je bila pripravljena na pogovore o problemih po razdružitvi, ko bo ustavljena agresija armade.⁶³

Peter Zupan, komandant Teritorialne obrambe Gorenjske, je v pogovoru z novinarjem Gorenjskega glasa 27. junija 1991 povedal, da je mobilizacija enot Teritorialne obrambe v teku. Mobilizirane enote so bile na položajih na letališču Brnik in mejnih prehodih. Enote slovenske vojske so dobile ukaz o uporabi orožja v primeru napada armade, medtem ko so se sprva odločili le za pasivno oviranje premikov enot jugoslovanske armade in varovanje pomembnejše infrastrukture. Peter Zupan je obžaloval, da bo najverjetneje potrebno uporabiti orožje. Prebivalstvu je svetoval, naj se ne izpostavlja sili armade.⁶⁴

Dogodke v Sloveniji je spremljal ves svet. V medli reakciji sveta je bilo mogoče razbrati tako obsodbe enostranske osamosvojitve Slovenije in Hrvaške kot grajo agresije na samostojno državo Slovenijo.⁶⁵

Na Gorenjskem je bilo najbolj vroče na letališču Brnik in mejnih prehodih, zato smo se osredotočili na njihovo varovanje in obrambo, a najprej si pogledjmo kronološki pregled dogodkov na Gorenjskem po podatkih Pokrajinskega štaba Teritorialne obrambe Gorenjske.⁶⁶

Vsesplošna napetost, ki je vlada med prebivalci Slovenije zaradi grožnje Jugoslovanske ljudske armade, se je kazala tudi v trgovinah z najnujnejšimi prehrabnimi izdelki, saj je že v dopoldanskih urah zmanjkalo kruha, kvasa in drugih pomembnih živil. Ljudje so si nabrali zaloge, če bi prišlo do hujših vojaških spopadov. Kolone vozil na bencinskih črpalkah so bile dokaz, da se želijo ljudje oskrbeti z najnujnejšim gorivom.⁶⁷

56 Gregorič, M. »Okupacija letališča Brnik«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 7. Kronološko, po dnevih in urah je novinar Matjaž Gregorič obravnaval dogodke na brniškem letališču.

57 Saje, S. »Tanki okrog letališča«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, zadnja stran.

58 Gregorič, M. »Okupacija letališča Brnik«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 7.

59 Košnjek, J. »Branili bomo samostojnost«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 1.

60 Saje, S. »Tanki okrog letališča«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, zadnja stran.

61 Košnjek, J. »Branili bomo samostojnost«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 1.

62 Prav tam, str. 1.

63 Prav tam, str. 1.

64 Žargi, Š. »Mobilizacija Teritorialne obrambe«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, zadnja stran.

65 Košnjek, J. »Branili bomo samostojnost«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, str. 1.

66 Žargi, Š. »Kronika dogodkov«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 5.

67 Saje, S. »Tanki okrog letališča«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, zadnja stran.

Že od zgodnjih jutranjih ur so se na glavnih gorenjskih cestah postavljale ovire s tovornjaki in težko mehanizacijo. Zapirali so mostove in mejne prehode.⁶⁸ V četrtek, 27. junija 1991, so ob 4. uri začela prihajati obvestila o premiku oklepnikov na Vrhniki s sumom, da so namenjeni proti letališču Brnik. Armada je poslala okrepiteve še na obmejni pas, zato je Teritorialna obramba začela organizirati pasivne oblike odpora. Ob 6. uri zjutraj je na območje letališča prišlo okrog dvajset tankov okupatorske vojske, ki so se razporedili na levi strani ceste Kranj–Moste, večina pa v gozd na južni strani letališča. Komandant tankovske brigade in poveljnik Teritorialne obrambe sta se dogovorila, da bosta vzdrževala status quo in se obveščala o vseh premikih.⁶⁹ Vojaška letala in helikopterji so dopoldan večkrat preleteli letališče z okolico. V gozdu ob brniški cesti so tanki uperili cevi proti letališkim stavbam. Gosenice tankov so globlo zarezale v sredo polj, kar bo povzročilo večjo škodo za kmetijstvo.⁷⁰ Do prvih spopadov je prišlo na letališču Brnik, kjer je bil pritisk najhujši. Na mejnem prehodu Jezersko so bili samohodni topovi prepozno ovirani, zato pride do ognja in umika enot Teritorialne obrambe in policije. Na mejnem prehodu Ljubelj je jugoslovanska armada prevzela delno kontrolo. Predor Karavanke je zavarovan, a ga obkoli in zasedejo okupacijski vojaki.⁷¹ Pogajanja na mejnem prehodu Rateče so uspešna, saj se oboroženi sili umakneta s prehoda.⁷² Zadnja novica v Gorenjskem glasu dne 27. junija 1991 je bila, da so malo po 15. uri na brniškem letališču pristali štirje transportni helikopterji armade. Iz enega so se izkrcali vojaki in odšli proti helikopterski bazi.⁷³ V četrtek pozno zvečer so delavci kontrolnega stolpa novinarjem v letališki stavbi sporočili, da je v jutranjih urah predviden močan letalski in morebiti tudi tankovski napad na letališče.⁷⁴

Slika 2: Spominska plošča, ki nas spominja na dogodke osamosvojitvene vojne na Jezerskem vrhu. (Foto: Jernej Mubi.)

Na letališču Brnik do zgodnjih jutranjih ur v petek, 28. junija 1991, do napada ni prišlo.⁷⁵ Po manjših incidentih ponoči in zjutraj se v petek dopoldne in zgodnje popoldne nadaljujejo letalski napadi okupatorske vojske. Tarči armade sta bila brniško letališče in mejni plato pred predorom Karavanke. Napadi so povzročili veliko materialno škodo, a k sreči se je vse izteklo brez žrtev.⁷⁶ Na brniškem letališču je okupatorjevo letalo odvrгло dve bombi. Poškodovana so bila štiri letala Adrie Airways, nekaj vozil in letalski hangar.⁷⁷ V petek ob 11. uri se je okupacijska vojska (nekaj deset transporterjev, tankov, kamionov in približno sto vojakov) premikala s Hrušice proti križišču in na ploščad predora.⁷⁸ Predor Karavanke so preleteli migi Jugoslovanske armade. Na ploščadi je bil v streljanju med teritorialci in vojsko ranjen civilist. Teritorialna obramba se je zaman trudila z dogovarjanji, da bi vojska odšla z mejnih prehodov Karavanke, Rateče in Korensko sedlo. Teritorialci so blokirali vse tri mejne prehode in vztrajali, dokler se armada ne bo predala.⁷⁹ V petek dopoldne so bili po Ratečah pripadniki Teritorialne obrambe. Na mejnem prehodu je bilo

68 Prav tam.

69 Gregorič, M. »Okupacija letališča Brnik«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 7.

70 Saje, S. »Tanki okrog letališča«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, zadnja stran.

71 Sedej, D. »Talci na karavanškem predoru«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 9.

72 Žargi, Š. »Kronika dogodkov«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 5.

73 Saje, S. »Tanki okrog letališča«. Gorenjski glas, 28. junij 1991, zadnja stran.

74 Gregorič, M. »Okupacija letališča Brnik«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 7.

75 Prav tam, str. 7.

76 Žargi, Š. »Kronika dogodkov«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 5.

77 Gregorič, M. »Okupacija letališča Brnik«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 7.

78 Sedej, D. »Premik vojske na ploščad predora«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 8–9.

79 Sedej, D. »Talci na karavanškem predoru«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 9.

vse zaprto (duty free shop, Kompasova trgovina in restavracija), saj je prehod obvladovala armada. Novinarka Gorenjskega glasa je na mejnem prehodu Rateče izvedela, da so dvo-lastniki zemljišč 2. julija 1991 že lahko prečkali mejo in enako je veljalo za delavce, ki so hodili na delo v Belo Peč. Na Korenskem sedlu so vojaki armade še 28. junija 1991 ostro zaustavili mimoidoče, a že v nedeljo zvečer je bilo slišati, da lačna armada na Korenskem sedlu preplašeno tava in se predaja Avstrijcem.⁸⁰ Teritorialci so v petek, 28. junija 1991 vdrli v škofjeloško vojašnico⁸¹ in vzeli orožje, ki ga je armada pred dobrim letom zaplenila teritorialcem. Na mejnem prehodu Jezersko se je armada vdala po obkolitvi. Sprti strani sta sklenili sporazum o točno določenem umiku enote v karavlo. Teritorialna obramba se je okrepila z dvema samohodnima protiletalskima topovoma. Policija in teritorialci se popoldne odločijo za sočasen napad na skladišče orožja pri Drulovki in opazovalno-orientacijsko postajo med vasem Predoslje in Suha, ki so jo onesposobili. Komandant brigade v Kranju je zagrozil z napadom na pomembnejše objekte zaradi dveh žrtev med vojaki armade pri Drulovki. Na brniškem letališču sta se dva avstrijska novinarja odpravila na letališče in med blokadami ju je zadela granata tankovskega bataljona. Pogajanja, ki so se začela, so skrbela za ohranjanje statusa quo. Ob 21. uri je začelo veljati premirje, ki je bilo z manjšimi incidenti kršeno tudi s slovenske strani. Slovenski teritorialci so izgubili vojaka,⁸² ki je skupaj s tovariši streljal na tank sovražne vojske.⁸³

V soboto, 29. junija 1991, so ves dan potekala pogajanja brez sprememb. Kljub vedno slabšemu položaju Jugoslovanske armade so se odnosi zaostrovali, saj je bil zvečer objavljen ultimatum⁸⁴ zveznega štaba.⁸⁵ Na letališču Brnik se je povečevala napetost. Ponoči se je slišalo močno streljanje, ki se je nadaljevalo čez dan. Vedno bolj nervozna okupatorska vojska je zagrozila, da bo Šenčur zravnala z zemljo, če bi prišlo do kakršnegakoli incidenta.⁸⁶

Vso Gorenjsko je v nedeljo, 30. junija 1991, vznemiril alarm pred letalskim napadom.⁸⁷ Sirene so dopoldne naznanile silovit zračni napad na letališče in okolico. Ob pol dvanajstih je minila nevarnost zračnega napada. Sovražnik je bil že nekaj časa obkoljen in v brezizhodnem položaju. Po podatku policistov naj bi imela vojska nekaj najmodernejših tankov T80, ki so imeli avtomatsko polnjenje in domet celo do Kranja.⁸⁸ Na platoju pri Hrušici so se spopadli teritorialci in armada. Ranjenih ni bilo, a uničena sta bila dva vojaška transporterja. V nedeljo popoldne so končno zamenjali talca, vodnika Teritorialne obrambe, za kruh. Blokada Teritorialne obrambe je bila uspešna, saj so se na večernih pogajanjih dogovorili, da se bo v ponedeljek začela armada umikati.⁸⁹ Po posredovanju zveznih organov so se letala umaknila na letališča. Vso nedeljo so potekali pozivi k vdaji. V enotah armade je bila prisotna vse večja psihološka napetost. Napeta nedelja se je zaključila s sporazumom o premirju in pogojih vrnitve enot armade v vojašnice.⁹⁰

V ponedeljek, 1. julija 1991, dopoldne še naprej potekajo pogajanja o vdaji in vrnitvi v vojašnice.⁹¹ Ponedeljkovo popoldne so zaznamovali pogovori o prevzemu nadzora mejnega prehoda Ljubelj. Ob deveti uri zvečer se je predala posadka karavle in tako omogočila odprtje mejnega prehoda Ljubelj, ki je imel nepoškodovane obmejne objekte.⁹² Gorenjski glas je v torkovi številki ob 15.30 uri objavil in zapisal zadnjo vest. Pogajanja, ki so se na brniškem letališču začela ob 10. uri, so bila ob 15.30 uri na mrtvi točki. Skupina vojakov pred predorom Karavanke se je brez orožja v spremstvu slovenske policije umaknila v radovljiško vojašnico. Na mrtvi točki so bila pogajanja v skladišču orožja na Drulovki, kjer so bili vodilni predstavniki gorenjske teritorialne obrambe in notranjih zadev že pet ur.⁹³

Torek, 2. julija 1991, bo v zgodovino zapisan kot najstrašnejši dan teh spopadov. Ta dan je izšla torkova številka časopisa Gorenjski glas z naslovom »Gorenjska v vojni«. Na Gorenjskem so se sirene dvakrat oglasile in opozarjale na letalski napad. Ob 10.10 sta letali MIG-21 napadli televizijski oddajnik Radiotelevizije Slovenija na Krvavcu.⁹⁴ V napadu je bil ranjen operater. Tako dopoldanski kot popoldanski napad armade ni dosegel svojega namena. Enota Teritorialne obrambe v Škofji Loki je brez boja zavzela vojašnico in spremljajoče objekte. Del posadke je prestopil k teritorialcem, večino pa so odpeljali v zbirališče. Popoldne so se začele umikati enote armade in zvezne policije z mejnih prehodov Korensko sedlo, Rateče in Karavanke. Mejne prehode so začeli varovati pripadniki mejne policije. Na objektih mejne ploščadi pred predorom je nastala velika materialna škoda.⁹⁵

80 Sedej D. »Marš nazaj!«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 8.

81 Žargi, Š. »Vzeli smo le svoje!«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 6. Akcija v vojašnici je imela v neposredni bližini veliko radovednih opazovalcev. Krogla je zadela 17-letnega Mohorja Berganta in ga ubila.

82 Jelovčan H. »Bil je dober človek, oče, mož«. Gorenjski glas, 9. julij 1991, str. 5. Ob poskusu naskoka na tank Jugoslovanske armade je izgubil življenje pripadnik Teritorialne obrambe, 37-letni Peter Petrič iz Cerklj.

83 Žargi, Št. »Kronika dogodkov«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 5.

84 Košnjek, J. »Odločitev o samostojnosti je dokončna«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 2–3. General Andrija Rašeta, operativni vodja akcije zoper Slovenijo, ki je bil prepričan, da bo akcija v Sloveniji končana v dveh urah. Rašeta je prinesel 12 točk oziroma pogojev za realizacijo dogovorjenega premirja. Najbolj sporna je bila osma točka, ki je zahtevala vrnitev stanja na mejah pred razglasitvijo samostojne Slovenije. Deveta točka je bila edina, v kateri sta se obe strani strinjali, to je spoštovanje prekinitve ognja.

85 Žargi, Š. »Kronika dogodkov«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 5.

86 Gregorič, M. »Okupacija letališča Brnik«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 7.

87 Žargi, Š. »Zaklonišča v Kranju«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 5. Največ ljudi, to je okrog 30 tisoč, je lahko sprejel javni zaklonilnik, danes bolj znan kot Kranjski rovi.

88 Gregorič, M. »Okupacija letališča Brnik«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 7.

89 Sedej, D. »Talci na karavanškem predoru«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 9.

90 Žargi, Š. »Zaklonišča v Kranju«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 5.

91 Prav tam, str. 5.

92 Žargi, Š. »Kronika dogodkov«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 4.

93 Gorenjski glas. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 1.

94 Peternej, M. »Tesnoba v TV stolpu«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 17. Mojca Peternej, novinarka Gorenjskega glasa je obiskala TV-oddajnik na Krvavcu po zračnem napadu.

95 Gorenjski glas. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 1.

V sredo, 3. julija 1991, so potekala pogajanja o umiku oklopnega bataljona iz vrhniške vojašnice, ki je bil vkopan južno od letališča Brnik. Enote Teritorialne obrambe so bataljon obkolile in blokirale. Pogajanja o zapletenih vprašanjih načina umika bataljona niso dala rezultatov. Enota Jugoslovanska armada je predala vojaški objekt na Pokljuki. Njene enote so začele zapuščati mejne karavle v Zgornjesavski dolini. Na Gorenjskem se je spoštovala prekinitev ognja, ki je bila dosežena s posredovanjem zveznih organov.⁹⁶

V četrtek, 4. julija 1991, so se uspešno zaključila pogajanja o načinu umika oklopnega bataljona z brniškega letališča. Gorenjsko so obiskali zaskrbljeni starši hrvaških in srbskih vojakov.⁹⁷

Železničarji, cariniki in mejni miličniki so se tako dobro organizirali na jeseniški železniški postaji, da je mejna postaja normalno delovala vse dni vojne. Avstrijci so 27. junija 1991 odpeljali svoje lokomotive in odšli. Postaja je bila očitno tako varna, da se je mimo Jesenic v Beljak peljal Milan Kučan, ki se je srečal z nemškim zunanjim ministrom Genscherjem.⁹⁸

Slika 3: Marko Pipan je sodeloval v bojnih akcijah Teritorialne obrambe Republike Slovenije pri obrambi slovenske svobode in neodvisnosti. (Osebni arhiv: Marko Pipan.)

Slika 4: Marko Pipan je sodeloval v vojaških akcijah na brniškem letališču. (Osebni arhiv: Marko Pipan.)

POSLEDICE SPOPADA IN VOJNA ŠKODA

Vsaka vojna pusti za seboj mrtve in ranjene. V osamosvojitveni vojni je bila povzročena precejšnja materialna škoda, zato s pomočjo Gorenjskega glasa, ki je izšel 2., 5., 9. in 23. julija 1991, opiši posledice desetdnevnega spopada, ki ga je prekinil podpis Brionske deklaracije.

⁹⁶ Prav tam, str. 1.

⁹⁷ Prav tam, str. 1.

⁹⁸ Dolenc, D. »Mi nikamor ne gremo!«. Gorenjski glas, 9. julij 1991, str. 8.

⁹⁹ Košnjek, J. »Armada še ni dala trdnih zagotovil«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 1.

Po podatkih Rdečega križa Slovenije je bilo v spopadih in bombardiranju vojaških in civilnih ciljev v Sloveniji ubitih 49 ljudi, in sicer 35 vojakov armade, 3 teritorialci, 2 miličnika, 5 civilnih oseb in 4 tujci. Ranjenih je bilo 280 ljudi, od tega 152 vojakov, 66 slovenskih teritorialcev, 32 slovenskih miličnikov ter 36 domačih in 2 tuja civilista. Teritorialni obrambi Slovenije in slovenski milici se je predalo oziroma je bilo ujetih 2013 vojakov, 129 miličnikov zveznega odreda in 2 tujca.⁹⁹

V zračnem napadu na Brnik je v petek, 28. junija 1991, popolnoma zgorelo 8 osebnih vozil na letališkem parkirišču, saj so se vneli in eksplodirali. Gasilci so hiteli gasiti požar, da ne bi vse popolnoma zgorelo. Preluknjana je bila streha hangarja. V njem je bilo potniško letalo Airbus, ki je imelo poškodovano kabino in rep, medtem ko je iz manjšega letala iztekal kerozin. V napadu dveh letal jugoslovanskega vojnega letalstva je bila poškodovana še sosednja stavba, na kateri je manjkal del stene in ostrešja.¹⁰⁰

V torek, 2. julija 1991, je armada izvedla zračni napad na TV-oddajnik Krvavec. Eden izmed delavcev Radiotelevizije Slovenija je bil ranjen, a na srečo je dobil le nekaj prask, medtem ko mu je večjo bolečino povzročil sunek, ki ga je ob raketiranju z vso silo vrgel na tla. Ob napadu sovražnih letal so imeli trije sodelavci veliko srečo. Rakete so pretrgale električne in telefonske kable, razbile stekla v oknih, povzročile luknje v steni, poškodovale UKV-dvorane in odtrgale del strehe na stolpu. V drugem poskusu so rakete armade zgrešile svoj cilj.¹⁰¹

Zvezna policija je veliko škode storila na Kompasovih objektih na ploščadi mejnega prehoda Hrušica. Na mejnem prehodu Korensko sedlo so popili oziroma razbili za 100 tisoč dinarjev pijače. Po sklenjenem dogovoru o umiku armade v radovljiško vojašnico so imele čistilke veliko dela. V restavraciji je zvezna policija vdrla v trezor z majhno vsoto denarja ter nekontrolirano jemala cigarete in pijačo. Poškodovali so še vrata, zamazali stene in odtrgali elektronsko blagajno. V zgornjih prostorih so razmetali pisarne, le računalnike so pustili pri miru. Na strehi brezcarinske trgovine je nastala luknja, zato so morali objekt dodatno zavarovati. Na objektih karavanškega predora v lasti Kompara je nastala precejšnja škoda. Škode niso zabeležili le na mejnem prehodu Rateče.¹⁰²

Avtobusna prevoznika Alpetour in Integral sta se na Gorenjskem trudila, da bi potniški promet na mestnih, primestnih ter medkrajevnih zvezah med osamosvojitveno vojno potekal nemoteno kljub razpolovljenem avtobusnem prometu in cestnim blokadam. Poštne, bančne, vodovodne in komunalne službe ter podjetja po umiritvi razmer 4. julija 1991 niso beležile posebnih težav.¹⁰³ Medrepubliške in meddržavne avtobusne zveze so bile dalj časa prekinjene. V podjetju Alpetour so imeli stalno dežurno službo in nekaj uničenih avtobusov.¹⁰⁴

Petkovo številko Gorenjskega glasa 5. julija 1991, je zaznamoval napis »Adijo in nikoli več v vojsko«. ¹⁰⁵ V četrtek, 4. julija 1991, ko se razmere počasi stabilizirale, je bil od vseh gorenjskih mejnih prehodov zaprt le prehod Karavanke. Na odprtih mejnih prehodih je bil zelo redek promet.¹⁰⁶ Slovenski reševalci so reševali življenja in se izpostavljali tankom in puškam sovražne vojske tudi v najbolj napetih situacijah. Nič drugače ni bilo na platoju, ko so slovenski reševalci nesebično pomagali ranjenemu vojaku armade, čeprav so tvegali, da bi postali talci sovražne vojske.¹⁰⁷

Slovenski športniki so se odpovedali nastopom v jugoslovanski reprezentanci. Najbolj je odmeval izstop najboljšega slovenskega košarkarja Jureta Zdovca med evropskim prvenstvom, ko se je jugoslovanska izbrana vrsta borila za zlato medaljo. Odstopi športnikov in športnih delavcev so se kar vrstili. Športna zveza Slovenije je zavzela stališče, da je za slovenski narod žaljivo, če bi slovenski športniki še naprej zastopali jugoslovanske barve na mednarodnih tekmovanjih.¹⁰⁸

Na kranjskem sejmišču so uredili zbirališče za vojne ujetnike. Dekleta Rdečega križa Kranj so jih oblekla in oskrbela z najnujnejšimi potrebščinami. Študentje medicine so stalno dežurali in pomagali, kadar je kdo potreboval njihovo pomoč. Pri pranju so jim na pomoč priskočili kranjski vrtci, pri zagotavljanju dnevniških obrokov pa Samopostrežna restavracija Kranj. Zaskrbljeni starši s področja celotne Jugoslavije so s pomočjo organizacije Rdečega križa Slovenije poizvedovali, kje se nahajajo njihovi otroci, ki so bili v Sloveniji na služenju vojaškega roka. Rdeči križ Slovenije je za vojne ujetnike lahko poskrbel le do hrvaške meje. Republika Slovenija se je zavezala, da bo potekala vrnitev vojnih ujetnikov iz Slovenije v druge jugoslovanske republike v skladu z Ženevskimi konvencijami in zakoni ter pravilniki o Rdečem križu.¹⁰⁹

Marko Valjavec, takratni urednik Gorenjskega glasa, je v soboto, 6. julija 1991, zapisal, da je bila po prvih ocenah vladne komisije ob agresiji jugoslovanske armade na Slovenijo

100 Saje, S. »Vandalsko razdejanje na letališču«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 7.

101 Peternelj, M. »Tesnoba v TV stolpu«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 17.

102 Sedej, D. »Zvezna policija vandalsko nad Kompasove objekte«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 17.

103 Žalar, A. »Ne predaja, izročitev orožja«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 1.

104 Žalar, A. »Avtobusni promet prepolovljen«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, zadnja stran.

105 Gorenjski glas. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 1.

106 Jelovčan, H. »Zaprte le Karavanke«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 1.

107 Sedej, D. »Reševalci so šli pred tanke pri predoru«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 7.

108 Stanovnik, V. »Vrstijo se odpovedi in odstopi...«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 18.

109 Dolenc, D. »Noč in dan dežurni«. Gorenjski glas, 9. julij 1991, str. 5.

povzročena vojna škoda v višini 2 milijard in 714 milijonov ameriških dolarjev. Glede na slovenski proračun za leto 1991 je škoda znašala 1,4 vseh predvidenih prihodkov za financiranje slovenske države.¹¹⁰

V Gorenjskem glasu so bralci 12. julija 1991 lahko prebrali, da so podjetja in ustanove s sedežem na Cesti JLA v Kranju že samoiniciativno začela uporabljati novo ime Bleiweisova cesta, imenovana po očetu naroda, Janezu Bleiweisu, ki se je rodil v Kranju.¹¹¹ V isti številki časopisa je bilo objavljeno, da je slovenska skupščina v sredo, 10. julija 1991, sprejela Briansko deklaracijo o reševanju jugoslovanske krize. Slovenska skupščina je v sklep zapisala, da je bila Slovenija napadena, a da je pripravljena skleniti mir. Evropi se je zahvalila za vse napore, ki jih je vložila v miroljubno rešitev krize, a hkrati opozorila na mobilizacijo v Srbiji. Slovenija se je zavezala, da bo zagotovila varnost vojakom in starešinam, ki so zapustili armado. Naša država je terjala vrnitev slovenskih vojakov, ki so služili vojaški rok v armadi, in povračilo vojne škode.¹¹²

V četrtek, 18. julija 1991, pozno zvečer je predsedstvo Socialistične federativne republike Jugoslavije sprejelo sklep o umiku enot Jugoslovanske armade iz Slovenije.¹¹³

ČEZ NOČ POSTALI VOJNI NOVINARJI GORENJSKEGA GLASA

Novinarji poročajo kjer koli in kadar koli ne glede na okoliščine, ki so lahko smrtno nevarne. Novinarji Gorenjskega glasa so ažurno beležili dogodke med vojno na Gorenjskem. Zlasti vroče je bilo na Brniku in mejnih prehodih.

Opiši, kako sta potekala tiskanje časopisa in novinarsko delo v neobičajnih razmerah. Pomagaj si s tremi številkami Gorenjskega glasa, ki so izšle 28. junija ter 2. in 5. julija 1991.

110 Valjavec, M. »Za poldrugi letni slovenski proračun vojne škode«. Gorenjski glas, 9. julij 1991, str. 1.

111 Valjavec, M. Gorenjski glas, 12. julij 1991, zadnja stran.

112 Košnjek, J. »Pristali na evropska pravila igre«. Gorenjski glas, 12. julij 1991, str. 2.

113 Žargi, Š. »Zbogom armada«. Gorenjski glas, 23. julij 1991, str. 1.

114 Gorenjski glas. Gorenjski glas, 28. junij 1991, zadnja stran.

115 Gorenjski glas. »Vojna in Gorenjski glas, ali: Kako smo tiskali 50. številko časopisa«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, zadnja stran.

116 Gorenjski glas. »Vojna in Gorenjski glas, II. del ali »Slabo nas poznajo!«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, zadnja stran.

117 Gorenjski glas. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 13. Gorenjski glas. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 19.

118 Gorenjski glas. »Vojna in Gorenjski glas, ali: Kako smo tiskali 50. številko časopisa«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, zadnja stran.

119 Gorenjski glas. Gorenjski glas, 2. julij 1991, str. 13.

120 Gorenjski glas. »Vojna in Gorenjski glas, ali: Kako smo tiskali 50. številko časopisa«. Gorenjski glas, 2. julij 1991, zadnja stran.

121 Gorenjski glas. »Vojna in Gorenjski glas, II. del ali »Slabo nas poznajo!«. Gorenjski glas, 5. julij 1991, zadnja stran.

Slovesno razglasitev samostojne in neodvisne države so že v sredo, 26. junija 1991, zvečer zmotili vojaški manevri. Dogodki so si sledili izjemno hitro, kar je vplivalo tudi na delo novinarjev Gorenjskega glasa, ki so pripravljali novo številko časopisa, ki je izšla 28. junija 1991. Leopoldina Bogataj, urednica Gorenjskega glasa, je na zadnji strani časopisa zapisala, da se trudijo biti kar najbolj aktualni, a dogodki so se odvijali s takšno naglico, da morebiti novice na prvi in zadnji strani niso več relevantne.¹¹⁴

Okoliščine, v katerih so nastajale »vojne številke« Gorenjskega glasa, so bile opisane na zadnji strani časopisa v torek, 2. julija,¹¹⁵ in v petek, 5. julija¹¹⁶ 1991. Tako v torkovi kot petkovi številki je bilo nekaj malega o delu novinarjev opisano tudi v jedru časopisa.¹¹⁷

Novinarji »Gorenjca« so že po razglasitvi samostojne in neodvisne države svoje delo opravljali v izrednih razmerah. Petkova številka je 28. junija 1991 kljub vojnim pogojem izšla. Precej težav so imeli s transportom časopisa, ki so ga v nakladi 24 tisoč izvodov tiskali v Ljubljani. Vožnjo so ovirale barikade in ogrožali leteči helikopterji jugoslovanske vojske. Slovenski policisti so se izkazali pri organizaciji nujnih prevozov po slovenskih cestah, poštna dostavna vozila in poštarji pa s prizadevnostjo.¹¹⁸

Časopisno podjetje Gorenjski glas je v času, ko je bila prisotna nevarnost nadaljevanja vojne, pripravilo še naslednjo, 51. številko Gorenjskega glasa, v kateri so zapisali, da je dežurna novinarska ekipa poročala s kriznih žarišč na Gorenjskem s pomočjo službenega vozila podjetja Alpetour Remont.¹¹⁹ Sodelavci časopisnega podjetja so za svoj uspeh šteli izid časopisa v normalnem obsegu, medtem ko je bil skupni uspeh Slovencev in Slovencev samostojna Slovenija.¹²⁰

Milan Kučan je pričakovanja Jugoslovanske armade, da bodo zlahka okupirali Slovenijo, komentiral za besedami: »Slabo nas poznajo!«¹²¹ Sredstva javnega obveščanja na slovenskem ozemlju so si med vojaško agresijo prizadevala nemoteno in objektivno poročati o dogodkih, zlasti o dejanjih Jugoslovanske armade zoper suvereno državo, da bi ostala zapisana in ohranjena. Televizijcem in radijcem niso prizanašala sovražnikova letala, ki so poškodovala oddajnike. Časopisje se je znašlo v zagati zaradi pohajanja zalog časopis-

nega papirja, oviranja transporta in dostave (cestne barikade, alarmi zaradi nevarnosti letalskega napada, ogrožena varnost poštarjev), toda novinarji, ki so imeli svoje kolege tudi v vrstah Teritorialne obrambe Slovenije,¹²² so se soočili z nastalimi razmerami. Ekipa Gorenjskega glasa je to sprejemala kot »del nujnih stvari ki spremljajo napore samostojne Slovenije za ohranitev svobode, suverenosti in lastne države«.¹²³

SKLEP

Med alternativne oblike dela pri pouku zgodovine ali izbirnih predmetov lahko šteje-
mo uporabo periodičnega tiska kot pisnih zgodovinskih virov. K spodbujanju raziskovanja
lokalne zgodovine sodi uporaba lokalnega časopisja, iskanje zgodovinskih virov in pričevalcev kot ustnih virov. Učence tako usmerjamo k aktivnemu terenskemu raziskovanju kot sodobnemu načinu odkrivanja preteklosti. Aktiven, zanimiv in dinamičen pouk družbo-
slovja naj bo vodilo učitelju 21. stoletja, ki naj bo v večji meri mentor in organizator kot pa predavatelj.

VIRI

- Dolenc, D. »Mi nikamor ne gremo!«. Gorenjski glas, 9. julij 1991.
Dolenc, D. »Noč in dan dežurni«. Gorenjski glas, 9. julij 1991.
Gorenjski glas. »Vojna in Gorenjski glas, ali: Kako smo tiskali 50. številko časopisa«. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Gorenjski glas. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Gorenjski glas. Gorenjski glas, 5. julij 1991.
Gorenjski glas. »Vojna in Gorenjski glas, II. del ali »Slabo nas poznajo!««. Gorenjski glas, 5. julij 1991.
Gregorčič, M. »Okupacija letališča Brnik«. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Jelovčan, H. »Zaprte le Karavanke«. Gorenjski glas, 5. julij 1991.
Jelovčan, H. »Bil je dober človek, oče, mož«. Gorenjski glas, 9. julij 1991.
Košnjek, J. »Sinovi, rojeni za mir«. Gorenjski glas, 4. junij 1991.
Košnjek, J. »Uresničitev plebiscitne odločitve«. Gorenjski glas, 25. junij 1991.
Košnjek, J. »Slovenija je samostojna in neodvisna država«. Gorenjski glas, 28. junij 1991.
Košnjek, J. »Branili bomo samostojnost«. Gorenjski glas, 28. junij 1991.
Košnjek, J. »Listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije«. Gorenjski glas, 28. junij 1991.
Košnjek, J. »Slovenija prevzema funkcije samostojne države«. Gorenjski glas, 28. junij 1991.
Košnjek, J. »Dejanje zrelosti slovenskega naroda«. Gorenjski glas, 28. junij 1991.
Košnjek, J. »Odločitev o samostojnosti je dokončna«. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Košnjek, J. »Armada še ni dala trdnih zagotovil«. Gorenjski glas, 5. julij 1991.
Košnjek, J. »Pristali na evropska pravila igre«. Gorenjski glas, 12. julij 1991.
Peterneš, M. »Tesnoba v TV stolpu«. Gorenjski glas, 5. julij 1991.
Saje, S. »Tanki okrog letališča«. Gorenjski glas, 28. junij 1991.
Saje, S. »Vandalsko razdejanje na letališču«. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Sedej, D. »Premik vojske na ploščad predora«. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Sedej, D. »Talci na karavanškem predoru«. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Sedej, D. »Reševalci so šli pred tanke pri predoru«. Gorenjski glas, 5. julij 1991.
Sedej, D. »Zvezna policija vandalsko nad Kompasove objekte«. Gorenjski glas, 5. julij 1991.
Stanovnik, V. »Vrstijo se odpovedi in odstopi ...«. Gorenjski glas, 5. julij 1991.
Valjavec, M. »Za poldrugi letni slovenski proračun vojne škode«. Gorenjski glas, 9. julij 1991.
Valjavec, M. Gorenjski glas, 12. julij 1991.
Zaplotnik, C. »Gorenjci o republiki Sloveniji«. Gorenjski glas, 28. junij 1991.
Žalar, A. »Ne predaja, izročitev orožja«. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Žalar, A. »Avtobusni promet prepolovljen«. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Žargi, Š. »Mobilizacija Teritorialne obrambe«. Gorenjski glas, 28. junij 1991.
Žargi, Š. »Kronika dogodkov«. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Žargi, Š. »Zaklonišča v Kranju«. Gorenjski glas, 2. julij 1991.
Žargi, Š. »Vzeli smo le svoje!«. Gorenjski glas, 5. julij 1991.
Žargi, Š. »Zbogom armada«. Gorenjski glas, 23. julij 1991.
Spletna stran Gorenjskega glasa. Dostopno na: <http://www.gorenjskiglas.si/> (dostop: september 2014).

¹²² Gorenjski glas. Gorenjski glas, 5. julij 1991, str. 19. Cveto Zaplotnik, novinar Gorenjskega glasa, je v uniformi slovenske teritorialne obrambe varoval telekomunikacije.

¹²³ Gorenjski glas. »Vojna in Gorenjski glas, II. del ali »Slabo nas poznajo!««. Gorenjski glas, 5. julij 1991, zadnja stran.

Spletna stran Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport. Abecedni seznam izbirnih predmetov v osnovni šoli. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_predsolsko_vzgojo_in_osnovno_solstvo/osnovno_solstvo/ucni_nacrti/ (dostop: september 2014).
Spletna stran Mestne knjižnice Kranj. Dostopno na: <http://www.mkk.si/> (dostop: september 2014).

LITERATURA

- Dolenc, E., Gabrič, A., Rode, M. (2002). *Koraki v času. 20. stoletje*. Ljubljana: DZS.
- Jezeršek Poznanovič, M. et al. (2011). *Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina [Elektronski vir]*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf (dostop: september 2014).
- Karba, P. et al. (2011). *Učni načrt. Program osnovna šola. Državljska in domovinska vzgoja ter etika [Elektronski vir]*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_DDE__OS.pdf (dostop: september 2014).
- Klinar, R. (2001). *Zgornja Gorenjska: 1990–1991: utrinki (pred)osamosvojitvenih dni*. Radovljica, Jesenice: Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo.
- Kunaver, V. et al. (2011). *Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina [Elektronski vir]*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Način dostopa: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf (dostop: september 2014).
- Mikulič, A. (2006). *Vojna za Slovenijo 1991*. Ljubljana: Vojaški muzej Slovenske vojske. Dostopno na: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/2006/sv06_07_priloga.pdf (dostop: september 2014).
- Trškan, D. (2008). *Krajevna zgodovina v učnih načrtih in učbenikih za zgodovino 1945–2005*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Vodopivec, P. (2010). *Od Pohlinove slovnice do samostojne države*. Ljubljana: Modrijan.

POVZETEK

Pri pouku zgodovine ali z njim povezanih izbirnih predmetih lahko literaturo zamenjamo za vire. Časopisje nam je pogosto v pomoč pri sledenju aktualnim dogodkom ali raziskovanju bližnje preteklosti, kamor uvrščamo proces osamosvajanja slovenske države. Med desetdnevno vojno so enote slovenske teritorialne obrambe in policije ubranile samostojnost in neodvisnost Republike Slovenije. Učence smo motivirali za akcijsko raziskovanje s pomočjo lokalnega časopisja v lokalni knjižnici, da bi spoznavali prelomne dogodke v slovenski zgodovini in pri tem razvijali svoje temeljne spretnosti in znanja, še posebej razumevanje zgodovinskega dogodka, kritično branje besedil in povzemanje. Učitelj želi z zunajšolsko dejavnostjo (»alternativnim poukom«) vzbuditi zanimanje za zgodovino, vseživljenjsko učenje, državljansko vzgojo.